

== Ivana Jurčević ♦ Miljenko Brekalo ♦ Anamarija Lukić ==

Institut Ivo Pilar, Područni centar Osijek

ivana.jurcevic@pilar.hr – miljenko.brekalo@pilar.hr – anamarija.lukic@pilar.hr

UDK: 94(075.3):929 Marulić M.

Pregledni članak

MARKO MARULIĆ U GIMNAZIJSKIM UDŽBENICIMA POVIJESTI

Sažetak

U radu je istraživana zastupljenost Marka Marulića u gimnazijskim udžbenicima povijesti u Hrvatskoj u razdobljima Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske. Učenje i proučavanje povijesti kroz nastavu povijesti ključni su formativni procesi u oblikovanju znanja i stavova koje će učenici nositi i primjenjivati u daljnjemu životu, a udžbenici povijesti sve više zaokupljaju istraživački interes. Udžbenička historiografija i sustav obrazovanja mijenjali su se unutar promatranoga razdoblja, od završetka Drugoga svjetskog rata do danas. Marulićevo vrijeme razdoblje je turskih provala koje su stalno ugrožavale hrvatski prostor postupno ga osvajajući te razdoblje humanizma i renesanse. U istraživanju su praćeni kontekst unutar kojega se javlja Marulić kao i sadržaji kojima je predstavljen u udžbenicima povijesti, gdje se ovaj velikan hrvatske i europske povijesti i književnosti ne uči primarno kao u udžbenicima književnosti, te razlike u prikazu i zastupljenosti Marulića u udžbenicima povijesti praćenoga razdoblja, proizišlih iz raznih promjena sustava obrazovanja i država.

Ključne riječi: Marko Marulić; velikan hrvatske povijesti; razdoblje turskih provala; udžbenici povijesti; obrazovni sustav; Jugoslavija; Hrvatska

MARKO MARULIĆ IN HISTORY TEXTBOOKS FOR GRAMMAR SCHOOL

Abstract

This paper examines the presence of Marko Marulić in history textbooks for grammar school in the Republic of Croatia in the periods of Federal People's Republic of Yugoslavia, Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia. Learning and studying history through history classes are essential in the process of forming knowledge and attitude that students will carry with themselves and apply in their future lives, whereas history textbooks are increasingly attracting research interest. Textbook historiography and the education system have changed within the observed period, from the end of World War II to the present day. In Croatian history, the period of Marulić was marked with Turkish incursions that constantly endangered Croatian ground, which was gradually conquered and the period of humanism and renaissance. The research followed the context in which Marulić appeared, as well as the contents through which he is presented in the history textbooks, within which this great man of the Croatian and European history and literature is not taught primarily as in literature textbooks. It also followed the differences in presentation and representation of Marulić in history textbooks of the monitored period resulting from various changes of the education system and countries.

Keywords: Marko Marulić; great man of the Croatian history; period of Turkish incursions; history textbooks; education system; Yugoslavia; Croatia

Uvod

U radu je istraživana zastupljenost Marka Marulića u gimnazijskim udžbenicima povijesti na prostoru Hrvatske od 1945. godine do danas, unutar Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske. Radi boljega praćenja istraživanja dana su i osnovna obilježja udžbeničke historiografije i sustava obrazovanja koja su se mijenjala unutar promatranoga razdoblja, od završetka Drugoga svjetskog rata do danas. Marulić se u udžbenicima prati u razdoblju srednjovjekovne i ranonovovjekovne južnoslavenske, potom hrvatske kao i europske povijesti i književnosti. Vrijeme je to turskih provala koje su stalno ugrožavale hrvatski prostor postupno ga i osvajajući te razdoblje humanizma i renesanse. Cilj je istraživanja analizirati i utvrditi prisutnost Marulića u gimnazijskim udžbenicima povijesti, kontekst unutar kojega se javlja Marulić kao i sadržaje kojima je predstavljen u

udžbenicima povijesti, unutar kojih se ovaj velikan hrvatske i europske povijesti i književnosti ne uči primarno kao u udžbenicima književnosti, te razlike u prikazu i zastupljenosti Marulića u udžbenicima povijesti praćenoga razdoblja, proizišlih iz raznih promjena sustava obrazovanja i država. Obuhvaćeni su gotovo svi odobreni udžbenici promatranoga razdoblja. Početkom promatranoga razdoblja u uporabi u školama bili su prevedeni sovjetski udžbenici koji su sadržavali samo opću povijest. Na konferenciji povjesničara održanoj u Komitetu za škole i nauku u Beogradu od 9. do 12. rujna 1946. godine dogovoreno je da svaka narodna republika izdaje svoje udžbenike nacionalne povijesti koji će obuhvaćati opću jugoslavensku povijest s posebnim osvrtom na nacionalnu povijest dotičnoga naroda.¹ Udžbenici povijesti koji su obuhvaćali sadržaje iz nacionalne povijesti javljaju se od početka pedesetih godina 20. stoljeća u višim razredima osmogodišnje škole i nižim razredima gimnazije, a za više razrede gimnazije udžbenici su nastajali od sredine pedesetih godina 20. stoljeća. Pod nacionalnom poviješću u školskim programima smatrala se povijest svakoga pojedinog naroda Jugoslavije, odnosno svih južnoslavenskih naroda, sastavljena od pojedinih nacionalnih povijesti koje su se predstavljale unutar zajedničkoga kronološkog okvira. Hrvatska nacionalna povijest izlagala se uz povijest drugih jugoslavenskih naroda, u jugoslavenskome okviru i zajedničkoj kronologiji, u zasebnim nastavnim jedinicama. U Republici Hrvatskoj povijest Hrvata, hrvatske države i teritorija čini nacionalnu povijest.

1. Udžbenička historiografija, školski sustav i Marko Marulić u udžbenicima povijesti u Jugoslaviji

Nakon Drugoga svjetskog rata 1945. godine u Hrvatskoj odbačeni su svi udžbenici povijesti koji su se koristili prije i tijekom rata. Umjesto njih prevedeni su sovjetski udžbenici opće povijesti te od 1946. godine započinje rad na izradi novih domaćih udžbenika koji bi trebali zamijeniti one sovjetske. Cjelokupan proces izrade udžbenika bio je u nadležnosti Ministarstva prosvjete Fe-

¹ Usp. Snježana Koren, *Politika povijesti u Jugoslaviji*, Srednja Europa, 2012., str. 193-195.; Stefano Petrungero, *Pisati povijest iznova, Hrvatski udžbenici povijesti 1918.-2004. godine*, Srednja Europa, 2009., str. 223.

deralne Hrvatske/NR Hrvatske.² Prevedeni sovjetski udžbenici u Hrvatskoj tiskani su potkraj 1945. i početkom 1946. godine, a objavio ih je Nakladni zavod Hrvatske, državna nakladnička kuća specijalizirana za objavljivanje udžbenika.³ Tijekom školske 1945./1946. godine prevedeni sovjetski udžbenici počeli su se uporabljivati u svim školama u Hrvatskoj, negdje već u prosincu, a većinom do kraja prvoga polugodišta.⁴ Prva hrvatska izdanja sovjetskih udžbenika nastala su prema srpskomu prijevodu te nisu bila opremljena slikama, crtežima i zemljovidima u boji kao srpska izdanja.⁵ Udžbenici su se trebali koristiti u nižim i višim razredima gimnazije.⁶ Ministarstvo prosvjete bilo je svjesno problema u korištenju sovjetskih udžbenika, a odnosili su se na neprilagođenost programu, posebice u nižim razredima gimnazije, i izostanak gradiva sa sadržajima iz nacionalne povijesti.⁷

Poslijeratni obrazovni sustav temeljio se na sovjetskome modelu što je značilo uvođenje sedmogodišnjega obrazovanja. Od 1946. godine u Hrvatskoj je vrijedio *Zakon o sedmogodišnjem osnovnom školovanju* kojim je uvedeno sedmogodišnje osnovno školovanje za svu djecu. Sedmogodišnje škole sastojale su se od četiri niža i tri viša razreda, a prve su otvorene u školskoj 1946./1947. godini. Do uvođenja sedmogodišnje škole gimnazija se dijelila na nižu (I. – IV. razred) i višu (V. – VIII. razred), a nakon uvođenja gimnazija je podijeljena na tri niža i pet viših razreda kako bi se omogućilo programsko izjednačavanje nižih razreda gimnazije i tri viša razreda sedmogodišnje škole, odnosno tri niža razreda gimnazije ulaze u okvir sedmogodišnjega obveznog obrazovanja.⁸

Od 1945. godine objavljena su četiri sovjetska udžbenika koji su se koristili kao pomoćni udžbenici, a do 1951. godine ostvarena su višestruka izdanja.⁹ Marulićevo vrijeme obuhvaća udžbenik *Povijest srednjega vijeka* u redakciji Evge-

² Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 194-195.

³ Tiskarska i nakladnička kuća Nakladni zavod Hrvatske djeluje od 1945. do 1950. godine u Zagrebu. Preustrojem nastalo je nekoliko poduzeća, među njima i Školska knjiga 1950. godine, koja je privatizirana 1990-ih.

⁴ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 208-209.

⁵ *Isto*, str. 209.

⁶ *Isto*, str. 210.

⁷ Pod nacionalnom poviješću smatrala se povijest svakoga pojedinog naroda Jugoslavije.

⁸ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 71-74. Sedmogodišnje škole nastajale su postupnim izrastanjem iz četverogodišnje osnovne škole otvaranjem petoga, šestoga i sedmoga razreda, spajanjem postojećih nižih gimnazija s osnovnim školama te izdvajanjem nižih razreda potpunih gimnazija i njihovim spajanjem s prva četiri razreda osnovne škole.

⁹ *Isto*, str. 201.

nija Aleksejevića Kosminskog, Školska i pedagoška izdanja Nakladnoga zavoda Hrvatske, Zagreb, iz 1946. godine. Udžbenik obuhvaća opću povijest razdoblja od ranoga srednjeg vijeka do početka novoga doba, odnosno razdoblje od 5. do 18. stoljeća, a Marulića u ovome udžbeniku nema jer sovjetski udžbenici nisu prikazivali sadržaje iz nacionalne povijesti.¹⁰

Do školske 1950./1951. godine sovjetski se udžbenici uporabljaju bez izmjena, a 1951. pripremljeno je novo izdanje udžbenika E. A. Kosminskoga, *Povijest srednjega vijeka*, koje je prema sovjetskomu izdanju iz 1949. godine preveo Vladimir Babić, profesor Više pedagoške škole u Zagrebu.¹¹

Od proljeća 1946., a posebice od kraja 1949. godine Ministarstvo prosvjete započelo je rad na domaćim udžbenicima koji su trebali zamijeniti sovjetske udžbenike.¹² Trebalo je pričekati do školske 1952./1953. te 1954./1955. godine dok nisu dovršeni domaći ekvivalenti koji su se pripremali u Ministarstvu.¹³ Nedostatak udžbenika sa sadržajima nacionalne povijesti nastojao se nadoknaditi na razne načine. Tako je za školsku 1947./1948. godinu odobren udžbenik *Istorija naroda Jugoslavije*¹⁴, koji je 1946. godine napisao Anto Babić, bivši ministar prosvjete NR Bosne i Hercegovine. Bio je jedini udžbenik za povijest naroda Jugoslavije. Prihvaćen je u lipnju 1946. godine kao priručnik za srednje škole na području cijele FNRJ. Prilikom njegova odobravanja Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske procijenilo je kako priručnik ne može zadovoljiti potrebe. Već iduće školske godine priručnik više nije spominjan na popisima odobrenih udžbenika u NR Hrvatskoj, a 1948. godine objavljeno je i njegovo posljednje izdanje.¹⁵ Ovaj udžbenik Ante Babića obuhvaća gradivo hrvatske povijesti do 1526. godine i povijest ostalih jugoslavenskih naroda do turskih osvajanja. U njemu se ukratko i općenito daje prikaz srednjovjekovne književnosti jugoslavenskih naroda do 15. stoljeća, a podatci o Maruliću, kao i o književnim obilježjima vremena u kojemu je djelovao, nisu zastupljeni.

Za školsku 1948./1949. godinu pripremljene su izmjene nastavnih planova i programa u kojima je znatno više prostora namijenjeno nacionalnoj povije-

¹⁰ Usp. *Povijest srednjeg vijeka*, u redakciji prof. Evgenija Aleksejevića Kosminskog, Školska i pedagoška izdanja Nakladnog zavoda Hrvatske, korišteno izdanje iz 1948.

¹¹ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 216.

¹² *Isto*, str. 212-213.

¹³ *Isto*, str. 215, 219.

¹⁴ Usp. Anto Babić, *Historija naroda Jugoslavije*, I dio, Svjetlost, 1946., korišteno izdanje iz 1948.

¹⁵ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 230-231.

sti. Prvi poslijeratni udžbenik u NR Hrvatskoj koji je obrađivao nacionalnu povijest, povijest južnoslavenskih naroda, nastao je 1949. godine, a izradio ga je Vladimir Babić.¹⁶ Bio je to udžbenik za prvi razred gimnazije objavljen pod naslovom *Povijest za V. razred sedmogodišnje škole i I. razred gimnazije*¹⁷, a prema programu, koji je dotada obuhvaćao samo opću povijest, predviđao je i obradu ranosrednjovjekovne povijesti južnoslavenskih naroda do kraja 12. stoljeća. Sljedeće, 1950. godine objavljen je udžbenik istoga autora, Vladimira Babića, naslova *Povijest za šesti razred sedmogodišnje škole i II. razred gimnazije*, a prema programu trebao je obuhvaćati i povijest Južnih Slavena zaključno s osmanskim osvajanjima.¹⁸ Udžbenik tako obuhvaća hrvatsku povijest te povijest ostalih Južnih Slavena od 12. do 18. stoljeća, kratko se osvrćući i na kasnije prilike. Donosi i bitne pojedine teme zapadne Europe toga razdoblja i povijesti Istočnih i Zapadnih Slavena. Ukratko donosi podatke o kulturnome razvoju primorskih gradova te poslije gradova mletačke Dalmacije. Govoreći o književnosti na narodnome hrvatskom jeziku s tematikom preuzetom iz narodnog života i njegove povijesti, zastupljeni su Petar Zoranić, Petar Hektorović i Hanibal Lucić. Marko Marulić u ovome prikazu nije predstavljen.¹⁹

1.1. Novi udžbenici povijesti

Usporedno s izradom udžbenika 1953. godine u Jugoslaviji je započeo rad na reformi školstva, koji se intenzivirao sredinom 1950-ih godina te krajem desetljeća rezultirao uvođenjem obvezne i jedinstvene osmogodišnje osnovne škole te četverogodišnjih srednjoškolskih sustava, općeobrazovne srednje škole gimnazije i srednje strukovne (stručne)²⁰ škole te nižih strukovnih (stručnih)²¹

¹⁶ Isto, str. 234, 236.

¹⁷ Vladimir Babić, *Povijest za V. razred sedmogodišnje škole i I. razred gimnazije*, Nakladni zavod Hrvatske, 1949.

¹⁸ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 234.

¹⁹ Usp. Vladimir Babić, *Povijest za VI. razred sedmogodišnje škole i II. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1950., str. 52, 155-156.

²⁰ Srednje stručne škole (*srednje tehničke stručne škole*) četverogodišnje su i pripremaju tehnički kadar za proizvodna i neproizvodna zanimanja različitih struka: srednje tehničke škole, poljoprivredne, šumarske, željezničarske, poštanske, pomorske, ekonomske, medicinske, učiteljske. Usp. Emerik Munjiza, *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije*, Filozofski fakultet Osijek – Hrvatski pedagoško-književni zbor Slavonski brod, 2009., str. 88-89.

²¹ Niže stručne škole (*škole za kvalificirane radnike*) diferenciraju se prema područjima rada, a u njima se priprema kadar za privatne potrebe (škole učenika u privredi) i društvene potrebe (industrijske škole). Usp. E. Munjiza, *n. dj.* str. 88-89.

škola.²² Osmogodišnja škola zamišljena je kao osnovni tip općeobrazovne škole, niži razredi gimnazije (I. – IV.) programski su izjednačeni s višim razredima osnovne škole (V. – VIII.) te su postali dio obveznoga obrazovanja. Zakon o osmogodišnjem školovanju provodio se na različite i nejedinstvene načine, ovisno o uvjetima i mogućnostima pojedinih republičkih školskih sustava.

Konačno uklanjanje prevedenih sovjetskih udžbenika i njihova zamjena domaćim udžbenicima u nižim razredima gimnazije u NR Hrvatskoj ostvarila se u školskoj 1952./1953. godini, dok novi udžbenici za više razrede gimnazije nisu pripremljeni sve do školske 1954./1955. godine.²³

Novi udžbenici povijesti za više razrede osmogodišnje škole i niže razrede gimnazije nastajali su u razdoblju od školske 1951./1952. pa do 1954./1955. godine.²⁴ Za šesti razred osmogodišnje škole, odnosno drugi razred gimnazije, udžbenik su izradile Olga Salzer i Karmen Mali te se počeo uporabljivati u školskoj 1951./1952. godini. Udžbenik *Povijest za VI. razred osmogodišnje škole i II. razred gimnazije* prikazuje povijest Južnih Slavena od 5. do 16. stoljeća, a ukratko i Istočnih i Zapadnih. Iako se u udžbeniku opisuje razdoblje Hrvatske u doba turskoga nadiranja, tj. povijest Hrvatske u razdoblju 15. stoljeća, spomena Marka Marulića nema. Daje se kratak pregled umjetnosti u Hrvatskoj, ali ne i književnosti.²⁵ Olga Salzer pripremila je i udžbenik za sedmi razred osnovne škole, odnosno treći razred gimnazije *Povijest za VII. razred osmogodišnje škole i III. razred gimnazije* koji se počeo uporabljivati u školskoj 1952./1953. godini.²⁶ Udžbenik sadrži povijest od 16. do 19. stoljeća, obrađuje opću i nacionalnu povijest, uz hrvatsku povijest i povijest Srbije, Crne Gore, Slovenije, Makedonije, Bosne i Hercegovine i pojedine teme zemalja zapadne Europe. Iako se u *Kulturnim prilikama u Dalmaciji do 19. stoljeća* ističu pjesnici 16. stoljeća koji pišu svoja djela hrvatskim jezikom, a za sadržaj uzimaju događaje iz narodnoga života i njegove prošlosti, autorica se ne poziva na Marka Marulića.²⁷

²² Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 255; S. Petrungaro, *n. dj.*, str. 85; E. Munjiza, *n. dj.*, str. 88-89.

²³ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 219.

²⁴ *Isto*, str. 261.

²⁵ *Isto*; Usp. Olga Salzer – Karmen Mali, *Povijest za VI. razred osmogodišnje škole i II. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1952.

²⁶ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 261.

²⁷ Usp. Olga Salzer, *Povijest za VII. razred osnovne škole i III. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1953., korišteno II. izdanje iz 1953., str. 41.

Za više razrede gimnazije objavljeno je pet udžbenika za opću povijest i dva udžbenika koja su obrađivala samo nacionalnu povijest. Većina ih se javila tijekom školske 1953./1954. i 1954./1955. godine.²⁸ Pojava Marulića u udžbenicima povijesti vezana je za razdoblje sredine pedesetih godina 20. stoljeća. Upravo je udžbenik opće povijesti za više razrede gimnazije Vladimira Babića, *Povijest srednjega vijeka za više razrede gimnazije*, iz 1954. godine predstavio Marulića i Juditu. Iako je riječ o udžbeniku opće povijesti, hrvatske su teme zastupljene na nekoliko mjesta. Udžbenik obrađuje razdoblje od 6. do 17. stoljeća. Govoreći o razvoju europske književnosti unutar *Preporoda evropske nauke i umjetnosti* te humanizmu i renesansi, govori se i o Maruliću. Autor udžbenika navodi kako su se dalmatinski i dubrovački humanisti uz zanimanje za klasiku i latinski jezik, često oponašajući teme i način obrade talijanskih književnika, bavili i našim problemima, osobito onima u svezi s turskim provalama. Takvo je djelo i *Judita* Marka Marulića.²⁹ Vladimir Babić u svome ranijem udžbeniku iz 1950., koji je već spomenut, *Povijest za šesti razred sedmogodišnje škole i II. razred gimnazije*, govori u istome kontekstu, ali samo o Zoraniću, Hektoroviću i Luciću, izostavljajući Marulića.³⁰

Novi udžbenici sa sadržajem iz nacionalne povijesti nastajali su od sredine pedesetih godina 20. stoljeća. Kako je već navedeno, pod nacionalnom poviješću podrazumijevala se povijest naroda Jugoslavije, odnosno svih južnoslavenskih naroda, sastavljena od pojedinih nacionalnih povijesti koje su se predstavljale unutar zajedničkoga kronološkog okvira. Tako se hrvatska nacionalna povijest izlagala uz povijest drugih jugoslavenskih naroda, u jugoslavenskome okviru i zajedničkoj kronologiji, u zasebnim nastavnim jedinicama. Udžbenik nacionalne povijesti za više razrede gimnazije nastao prema drugomu dijelu *Historije naroda Jugoslavije*³¹, Mirka Žeželja, *Povijest naroda Jugoslavije od XVI. do XVIII. stoljeća: priručnik za II. razred gimnazije* iz 1960., koji se počeo upotrebljavati

²⁸ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 264.

²⁹ Usp. Vladimir Babić, *Povijest srednjega vijeka za više razrede gimnazije*, Školska knjiga, 1954., korišteno III. izdanje iz 1958., str. 158-159.

³⁰ Usp. isti, *Povijest za VI. razred sedmogodišnje škole i II. razred gimnazije*, str. 155-156.

³¹ Sredinom 1950-ih godina izišao je prvi od dvaju udžbenika pripremljen prema *Historiji naroda Jugoslavije*. Od udžbenika nacionalne povijesti za više razrede gimnazije 1955. godine objavljen je udžbenik *Historija naroda Jugoslavije (do 1526.)*: za više razrede gimnazije, koji je priredila Olga Salzer prema prvomu dijelu *Historije naroda Jugoslavije*.

u školskoj 1959./1960. godini³², također donosi podatke o Maruliću i *Juditi*. Iz samoga se naslova uočava kako udžbenik obuhvaća povijest naroda Jugoslavije u razdoblju od 16. do 18. stoljeća. Govoreći o kulturnome radu, o humanizmu i renesansi u 15. i 16. stoljeću u dalmatinskim komunama pod mletačkom vlašću, među najistaknutije dalmatinske humaniste koji su svoja znanstvena djela pisali na latinskome jeziku ubraja se i Splićanin Marko Marulić. Pjesnička djela pisali su na hrvatskome jeziku te je ovdje Marulić predstavljen *Juditom*, kao i Lucić, Hektorović, Zoranić i Baraković svojim djelima (*Opadanje Jugoslaven-skih zemalja pod Mletačkom vlašću*³³).³⁴

U udžbenicima nacionalne povijesti za više razrede gimnazije udio društvene, gospodarske i kulturne povijesti više je zastupljen u usporedbi s ranijim udžbenicima, iz razdoblja do 1945. godine.³⁵

Udžbenike je ubrzo, školske 1961./1962. godine, zamijenila nova serija udžbenika za više razrede gimnazije, a prema novomu programu u njima se više nije odvajala opća i nacionalna povijest.³⁶ Udžbenik je to Mirka Žeželja, autora i prethodnoga udžbenika, *Historija za II. razred gimnazije*, koji, također, donosi podatke o Maruliću. Obuhvaća opću i nacionalnu povijest od razdoblja razvijenoga feudalizma do 18. stoljeća. Govoreći o širenju humanizma i renesanse sa Zapada u Dubrovnik i mletačko primorje u 15. i 16. stoljeću, navodi hrvatski jezik kao jezik kojim su pisana pjesnička djela, stavljajući upit koji su to pjesnici bili (pitanje za učenike). Marulića uvrštava u humaniste koji su na latinskome i talijanskome jeziku pisali svoja znanstvena djela i rasprave namijenjene svjetskoj javnosti (*Dubrovačka Republika*).³⁷

Navedeni udžbenici Marulića uvrštavaju u najvažnije predstavnike dalmatinskih humanista koji su svoja znanstvena djela pisali latinskim i talijanskim jezikom, a pjesnička djela hrvatskim jezikom, zanimajući se za domaće teme, posebice vezane za turske provale, o kojima Marulić piše u *Juditi*. Podatci o Ma-

³² Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 244.

³³ Izvorno je ova nastavna jedinica tako navedena, pridjevi su napisani velikim slovom.

³⁴ Usp. Mirko Žeželj, *Povijest naroda Jugoslavije od XVI. do XVIII. stoljeća: priručnik za II. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1960., str. 32.

³⁵ Usp. S. Koren, *n. dj.*, str. 244.

³⁶ *Isto*, str. 265.

³⁷ Usp. Mirko Žeželj, *Historija za II. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1961., korišteno VII. izdanje: *Povijest za II. razred gimnazije*, Školska knjiga, 1971., str. 226-227.

ruliću u ovim se udžbenicima nalaze unutar cjelina koje predstavljaju kulturne prilike Dalmacije u vrijeme humanizma i renesanse.³⁸

1.2. Reforma srednjoškolskoga sustava i usmjereno obrazovanje

Reformom srednjoškolskoga sustava 1975. godine ukinute su gimnazije i strukovne škole (tehničke škole i škole za KV radnike), a uveden je jedinstven tip srednjih škola radi provođenja usmjerenoga obrazovanja. Raniji sustav gimnazija i strukovnih škola izmijenjen je uvođenjem novih programa kao i udruživanjem većega broja srednjih škola različitih profila u velike srednjoškolske centre. Prema tadašnjemu ministru za prosvjetu i kulturu Stipi Šuvaru (1974. – 1982.), koji je bio i jedan od glavnih tvoraca i provoditelja reforme obrazovnog sustava, ovaj je tip srednjih škola popularno nazvan *Šuvarica*. Od tada su se pohađala dva općeobrazovna razreda te jedan ili dva razreda u kojemu se školovalo za odabrano zanimanje. Povijest se učila kao općeobrazovni predmet u prva dva razreda, dok je u trećemu i četvrtomu razredu ovaj predmet zadržan tek kod nekih zanimanja kulturološkoga tipa.³⁹

Autor srednjoškolskih udžbenika povijesti kao općeobrazovnoga predmeta u prvome i drugome razredu u vrijeme usmjerenoga obrazovanja tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina bio je Hrvoje Matković. Njegov udžbenik za prvi razred usmjerenoga obrazovanja, *Povijest I: za prvi razred usmjerenog obrazovanja*, počinje izlaziti 1976., a posljednje izdanje tiskano je 1990. godine. Autor donosi obilježja opće povijesti od razdoblja staroga vijeka do industrijske revolucije i liberalnoga kapitalizma te povijesti jugoslavenskih naroda u srednjemu vijeku i razdoblju od 16. do sredine 19. stoljeća. Iako se u udžbeniku u *Obilježja kulturnog razvoja od XVI. do XVIII. stoljeća* ukratko navode posebnosti humanizma i renesanse dalmatinskih gradova, poput pisanja pjesničkih djela hrvatskim, a znanstvenih latinskim ili talijanskim jezikom, humanisti se ovdje,

³⁸ Usp. V. Babić, *Povijest srednjeg vijeka za više razrede gimnazije*,; M. Žeželj, *Povijest naroda Jugoslavije od XVI. do XVIII. stoljeća: priručnik za II. razred gimnazije*,; *Isti, Historija za II. razred gimnazije*, korišteno VII. izdanje: *Povijest za II. razred gimnazije*.

³⁹ Usp. Zdravka Jelaska Marijan, „Interpretacije događaja vezanih uz 1102. godinu u udžbenicima povijesti korištenim na području današnje Republike Hrvatske od kraja I. svjetskog rata do školske godine 2001./2002.“, *Croatica Christiana periodica*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 27(51) 2003., str. 182; S. Petrungaro, *n. dj.*, str. 87-88.

osim Šižgorića, ne spominju. Tako ni Marulić u ovoj povijesti nije zastupljen.⁴⁰ Udžbenik povijesti usmjerenoga obrazovanja koji je korišten u školama duže vrijeme, od druge polovine sedamdesetih godina do devedesete godine 20. stoljeća, ne poučava o Marku Maruliću. Model usmjerenoga obrazovanja postupno je napuštao od 1985. godine.

Može se primijetiti kako su podatci o Maruliću brojniji u udžbenicima koji počinju izlaziti od 1990. godine, a informacije o Maruliću nerijetko se nalaze na više mjesta unutar udžbenika. Takav pristup započinje idućim promatranim udžbenikom, autora Hrvoja Matkovića, Blagote Draškovića i Nikše Stančića, *Povijest 2, udžbenik za učenike gimnazija i centara kulturološko-umjetničkog, odgojno-obrazovnog, jezičnog, upravno-pravnog i muzičkog usmjerenja*, iz 1990. godine. Udžbenik donosi prikaz povijesti južnoslavenskih naroda od njihova doseljenja, od srednjega vijeka, do polovine 19. stoljeća, kao i opće povijesti razdoblja od početka 16. do polovine 19. stoljeća, a uz europsku povijest obrađena je i povijest ostalih kontinenata. U ovome je udžbeniku Marko Marulić zastupljen unutar dvije cjeline, u dijelu koji prikazuje Hrvatsku u *Kulturnoj baštini Južnih Slavena do XVI. stoljeća, književnost* te u kontekstu razvoja humanizma i renesanse u Dubrovniku i dalmatinskim gradovima kada se govori o humanizmu i renesansi kao europskoj kulturi početkom novoga vijeka, *Humanizam i renesansa – evropska kultura na početku novog vijeka*. Razvojem svjetovne književnosti renesanse u dalmatinskim gradovima javlja se Marulić i njegov epski spjev *Judita*, završen 1501. godine. U drugome javljanju Splićanin Marko Marulić naziva se ocem hrvatske književnosti te je stekao europsku slavu.⁴¹ Ovaj udžbenik povijesti donosi Marulićev naziv otac hrvatske književnosti, koji se javlja u većini kasnijih udžbenika.

⁴⁰ Usp. Hrvoja Matković, *Povijest I: za prvi razred usmjerenog obrazovanja*, Školska knjiga, 1976., korišteno XI. izmijenjeno i dopunjeno izdanje iz 1986., str. 221.

⁴¹ Usp. Hrvoja Matković – Blagota Drašković – Nikša Stančić, *Povijest 2, udžbenik za učenike gimnazija i centara kulturološko-umjetničkog, odgojno-obrazovnog, jezičnog, upravno-pravnog i muzičkog usmjerenja*, Školska knjiga, 1990., str. 80, 124.

2. Udžbenička historiografija, školski sustav i Marko Marulić u udžbenicima povijesti u Hrvatskoj

Uspostavom Republike Hrvatske dolazi do promjene školskoga sustava za srednje školstvo ponovnim uspostavljanjem četverogodišnjih srednjih škola gimnazija kao i trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola.⁴² Prvi udžbenici objavljeni 1991. godine u novonastaloj Republici Hrvatskoj bili su revidirani, preuređeni, udžbenici iz razdoblja prethodne države, socijalističke Jugoslavije. U novim su udžbenicima zasebne cjeline o hrvatskoj povijesti, a pod nacionalnom se poviješću podrazumijevala povijest Hrvata, hrvatske države i teritorija.⁴³

Ponovnim uvođenjem gimnazija školske 1990./1991. godine u nastavi se koristilo izmijenjeno izdanje prethodno navedenoga udžbenika, sada u autorstvu samo Hrvoja Matkovića i Blagote Draškovića.⁴⁴ Njihov udžbenik iz 1991. godine, *Povijest 2: udžbenik za srednje škole*, namijenjen je učenicima gimnazije, drugoga razreda, unutar kojega je obrađeno razdoblje srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti, u zasebnim cjelinama izdvojene su svjetska povijest, hrvatska povijest i povijest ostalih južnoslavenskih naroda.⁴⁵ Udžbenik daje isti prikaz Marulića kao i prethodni udžbenik. Marulić se ovdje javlja unutar *Kulturne baštine Hrvata do XVI. stoljeća* i *Humanizma i renesanse u hrvatskim zemljama*, gdje se, za razliku od ranijega udžbenika, daje pojašnjenje naziva otac hrvatske književnosti kojoj je Marulić položio temelje epskim djelom *Judita*.⁴⁶

Kao sadržajno najopširniji udžbenik Franje Šanjeka i Franka Miroševića, *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. stoljeća*, iz 1994. godine, koji zamjenjuje prethodni udžbenik, u odnosu na sve pregledane udžbenike iz Jugoslavije i Hrvatske donosi najviše podataka o Maruliću, prikazujući ga kroz različite aspekte nje-

⁴² Usp. S. Petrungaro, *n. dj.*, str. 94; E. Munjiza *n. dj.*, str. 90.

⁴³ Usp. Snježana Koren, „Slika nacionalne povijesti u hrvatskim udžbenicima uoči i nakon raspada Jugoslavije“, *Historijski zbornik*, Društvo za hrvatsku povjesnicu, 60, 2007., str. 265-266.

⁴⁴ Usp. Hrvoja Matković – Blagota Drašković, *Povijest 2: udžbenik za srednje škole*, Školska knjiga, 1991., II. (I. izmijenjeno izdanje). Taj je udžbenik izmijenjeno izdanje udžbenika Hrvoja Matkovića, Blagote Draškovića i Nikše Stančića, *Povijest 2, udžbenik za učenike gimnazija i centara kulturno-umjetničkog, odgojno-obrazovnog, jezičnog, upravno-pravnog i muzičkog usmjerenja*, Školska knjiga, 1990.

⁴⁵ Svi kasniji udžbenici obuhvaćaju poglavlja nacionalne i svjetske povijesti unutar koje se izučava povijest južnoslavenskih zemalja, izuzev ovoga udžbenika.

⁴⁶ Usp. H. Matković – B. Drašković, *Povijest 2: udžbenik za srednje škole*, str. 117, 294.

gova djelovanja. Obuhvaća poglavlja opće i nacionalne povijesti. U ovome je udžbeniku Marulić, osim u dijelu udžbenika koji obuhvaća kulturu kako je u ranijim udžbenicima bila praksa, predstavljen i u dijelu udžbenika koji govori o turskim nadiranjima i otporu protiv Turaka. Takav se prikaz nastavlja u još nekoliko kasnije objavljenih udžbenika.⁴⁷ U udžbeniku Franje Šanjeka i Franka Miroševića u kontekstu turskih osvajanja i turskih opasnosti u djelu *Stogodišnji otpor Hrvata osmanskom osvajaču (1493.-1593.)* Splitsanin Marulić, otac hrvatske književnosti, predstavljen je *Molitvom suprotiva Turkom* u kojoj govori o turskim zlodjelima, kao i ostali renesansni hrvatski pisci. Govoreći u udžbeniku o *Hrvatskom kršćanstvu na razmeđu srednjeg i novog vijeka*, Marulić je prikazan kroz kontekst moderne pobožnosti, a njegova djela spomenute orijentacije jesu: *Pouke za čestit život po primjerima svetaca (De institutione bene vivendi)*, *Evangelistar*, *Parabole*, *O poniznosti i slavi Kristovoj*. Unutar iste jedinice u dijelu koji prikazuje prve hrvatske humaniste, koji kao i njihovi europski istomišljenici, razmišljaju o svršetku svijeta povezujući ga s Turcima, Marulić je predstavljen stihovima o dolasku Antikrista i spomenom na biblijske teme povezane sa zbiljom iz *Judite* i *Davidijade*. Ovdje se navodi i Marulićeva poslanica papi Hadrijanu VI. u kojoj govori o turskoj opasnosti, a taj se podatak samo još javlja u kasnijim udžbenicima autora Zdenka Samaržije i Denisa Detlinga.⁴⁸ Također, dana je i slika Marulićeve *Judite*. Unutar cjeline *Književnost i knjiška kultura u Hrvata (XII. – XVI. stoljeća)* autori nas upoznaju i s Marulićevom knjižnicom za koju je 1521. godine sam Marulić načinio iscrpan i kategoriziran opis, a sadrži više od 150 djela. Obrađen je i u cjelini *Humanizam i renesansa u kulturi i književnosti Hrvata* gdje je Marulić glavna osoba splitskoga humanističkog kruga. Navedena su njegova djela pisana latinskim kao i ona hrvatskim jezikom. Istaknuta je važnost *Judite* za koju se navodi kada je napisana i tiskana, 1501. i 1521. godine, u kojoj Marulić, potaknut teškim vremenima što ih doživljava

⁴⁷ Usp. Zdenko Samaržija, *Povijest 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, Školska knjiga, 2005., korišteno II. izdanje iz 2006.; Denis Detling – Zdenko Samaržija, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti za 2. razred gimnazije*, Školska knjiga, 2008., korišteno II. izdanje iz 2009.; isti, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije*, Školska knjiga, 2014., korišteno III. izdanje iz 2016.; Martina Glučina – Vedran Ristić – Valerija Turk-Presečki, *n. dj.*

⁴⁸ Usp. Z. Samaržija, *Povijest 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, korišteno II. izdanje iz 2006.; D. Detling – Z. Samaržija, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti za 2. razred gimnazije*, korišteno II. izdanje iz 2009.; *Isti, Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije*, korišteno III. izdanje iz 2016.

hrvatski narod s Turcima, piše o udovici Juditi iz *Biblije* koja svoj grad oslobađa opasnosti. Ovdje se Marulić smatra prvim velikim spisateljem novije hrvatske književnosti.⁴⁹

Uočava se kako se podatci o Maruliću javljaju unutar nekoliko cjelina u udžbeniku, a takav prikaz nastavlja se i u većini sljedećih, kasnije objavljenih, promatranih udžbenika. Osim kao do sada u dijelu udžbenika koji obuhvaća kulturu (kulturna baština Hrvata i humanizam i renesansa u Hrvatskoj i Europi), u nešto manje udžbenika Marulić je zastupljen i u dijelu koji govori o turskim nadiranjima i otporu protiv Turaka. U udžbenicima iz devedesetih godina kao i u onima poslije 2000. godine nastavljaju se prikazi Marulića koji donose više informacija o njemu obuhvaćajući različite aspekte njegova djelovanja, u odnosu na udžbenike korištene u Jugoslaviji, ali ipak manje nego u najopširnijemu udžbeniku Franje Šanjeka i Franka Miroševića. Izdvajaju se podatci o Maruliću koji se postavljaju kao temeljni koje donosi većina udžbenika: Judita pisana hrvatskim jezikom, Marulić otac hrvatske književnosti, Marulićeva djela potiču otpor protiv Osmanlija i Marulićeva svjesnost o turskoj opasnosti i, nešto manje udžbenika, Marulićevo pisanje na latinskome jeziku.

2.1. Gimnazijski udžbenici povijesti različitih nakladnika

Nastavni plan i program za nastavu povijesti nastao je nakon 1991. te je uz manje izmjene odobren 1995. godine. Nastavni plan i program za gimnazije na snazi je bio do školske godine 2018./2019. godine i ostao je gotovo nepromijenjen. Do promjena dolazi u drugoj polovini devedesetih godina, od 1996. godine kada je omogućeno izdavanje usporednih udžbenika za isti razred različitih autora i nakladnika. Javlja se i povećan broj autora koji zajedno rade na pisanju jednoga udžbenika pa se, uz znanstvenike povjesničare, pisanju pridružuju i školski nastavnici povijesti.⁵⁰ Osim dotadašnje Školske knjige koja je od svoga osnutka 1950. godine bila jedini nakladnik, javljaju se i udžbenici drugih nakladnika: Profil, Alfa, Meridijani. Nastavnici odabiru koje će udžbenike koristiti. Udžbenici donose nova grafička rješenja i metodički pristup.

⁴⁹ Usp. Franjo Šanjek – Franko Mirošević, *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. stoljeća*, Školska knjiga, 1994., str. 185, 195, 200, 213, 235-236.

⁵⁰ Usp. Z. Jelaska Marijan, *n. dj.*, str. 182-183.; S. Petrungaro, *n. dj.*, str. 39.

U drugome razredu gimnazije od druge polovine devedesetih godina u uporabi su dva udžbenika. Jednomu su autori Franko Mirošević, Franjo Šanjek i Anđelko Mijatović, a drugomu Tatjana Medić i Vladimir Posavec.

U udžbeniku *Povijest za drugi razred gimnazije* autora Franka Miroševića, Franje Šanjeka i Anđelka Mijatovića iz 1997. godine, izdavača Školska knjiga, Marulić je slično, ali s manje detalja i informacija, prikazan kao i u prethodno prikazanome udžbeniku.⁵¹ Udžbenik sadrži gradivo hrvatske i opće povijesti od 5. do kraja 17. stoljeća. Unutar *Kulture Hrvata od XII. do XVI. stoljeća* govori se o našim srednjovjekovnim knjižnicama u koje se ubraja i privatna knjižnica Marka Marulića. Riječ je i o svjesnosti hrvatskih humanista turske opasnosti koji svršetak svijeta dovode u svezu s dolaskom Antikrista, a prepoznaju ga u Turcima kao i Marulić te upozoravaju Europu na opasnost. Govoreći o hrvatskim latinistima – humanistima unutar *Humanizma i renesanse*, autori Marulića predstavljaju kao glavnu osobu splitskoga humanističkog kruga koji svoja djela naglašenih vjersko-odgojnih motiva piše latinskim jezikom, a djela motivirana suvremenim zbivanjima i potrebama svoga naroda piše hrvatskim jezikom. Iz toga opusa najpoznatija su djela *Suzana* i *Judita*. I u ovome udžbeniku smatra se prvim velikim piscem novije hrvatske književnosti.⁵²

Drugi udžbenik koji se usporedno koristio jest *Stvaranje europske civilizacije i kulture (V. –XVIII. st.)*, za II. razred gimnazije, autora Tatjane Medić i Vladimira Posaveca, iz 1996. godine, a izdavač je Profil international. U ovome udžbeniku unutar dijela o *Kulturnom razvoju Hrvata u XVI. i XVII. stoljeću* o humanizmu i renesansi Marulić se ističe kao otac hrvatske književnosti čija su djela rado čitana u Europi te kao onaj koji svojim djelom *Judita*, koristeći istoimenu biblijsku priču, ukazuje na opasnost koja prijeti od Turaka, a djelom *Molitva suprotiva Turkom* poziva sav kršćanski svijet u borbu protiv Turaka koji su u to vrijeme pred zidinama Splita.⁵³

Početak 2000-ih obilježilo je novo izdanje udžbenika Franka Miroševića, Franje Šanjeka i Anđelka Mijatovića, a godinu kasnije izlazi i novo izdanje udž-

⁵¹ Riječ je o udžbeniku *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. stoljeća*, Školska knjiga, 1994., Franje Šanjeka i Franka Miroševića koji su uz Anđelka Mijatovića autori i udžbenika iz 1997. godine, *Povijest za drugi razred gimnazije*.

⁵² Usp. Franko Mirošević – Franjo Šanjek – Anđelko Mijatović, *Povijest za drugi razred gimnazije*, Školska knjiga, 1997., korišteno V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje iz 2001., str. 207-208., 244-245.

⁵³ Usp. Tatjana Medić – Vladimir Posavec, *Stvaranje europske civilizacije i kulture (V.-XVIII. st.)*, udžbenik za II. razred gimnazije, Profil international, 1996., korišteno II. prerađeno izdanje iz 1997., str. 182-183.

benika Vladimira Posaveca i Tatjane Medić. Udžbenici ovih autora s početka stoljeća gotovo su nepromijenjena izdanja udžbenika izdanih 1990-ih.

Daljnji napredak u udžbenicima nastalim nakon 2000. očitovao se u metodičkome smislu, poboljšani su izgledom i dizajnom, a od 2003. godine izlaze i udžbenici novih autora. Udžbenici objavljeni od 2007. godine doživjeli su poboljšanje didaktičke opremljenosti, metodičkoga pristupa, vizualnoga i grafičkoga uređenja, ali su sadržajno izvršene minimalne promjene u odnosu na prethodne udžbenike. Slijede udžbenici izdani tijekom 2013. i 2014. godine koji nisu imali gotovo nikakvih izmjena.

Podatci o Maruliću koji se javljaju u većini udžbenika zastupljeni su i u udžbeniku *Hrvatska i svijet od V. do početka XVIII. stoljeća*, udžbenik povijesti za II. razred gimnazije, autora Ante Birina i Tomislava Šarlije iz 2003. godine nakladnika Alfa. Informacije o Maruliću obrađene su unutar jedinice *Kulturni razvoj Hrvata u XVI. i XVII. stoljeću*, a Splitsanin Marko Marulić, otac hrvatske književnosti, proslavio se spjevom *Judita*. Autori daju podatke da je to prvi naš ep, pisan „u lipom jaziku harvackom“, čakavskim narječjem, kao i mjesto tiska, Venecija. Ističe se biblijska pripovijest koja predstavlja poziv na otpor i borbu protiv turskih osvajača. Upravo *Judita* i *Molitva suprotiva Turkom*, kao najzastupljenija Marulićeva djela u pregledu svih udžbenika, otkrivaju koliko je Marulić svjestan pogibelji u kojoj se našao hrvatski narod. Ovdje se podatci o *Juditi*, osim u tekstu, donose i ispod slike koja prikazuje stranice iz *Judite*.⁵⁴

Isti prikaz Marulića, upotpunjen informacijama u svezi s njegovim djelima o kršćanskoj krepости, koja su mu pribavila europsku slavu, donosi novi udžbenik istih autora, izmijenjena naslova i neznatno sadržaja, Ante Birin, Tomislav Šarlija, *Povijest 2, udžbenik za 2. razred gimnazije* iz 2009. godine.⁵⁵

I autor Zdenko Samaržija u udžbeniku *Povijest 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, koji je 2005. izdala Školska knjige, iznosi dosad navođene podatke da je Marulić, otac hrvatske književnosti, najpoznatiji hrvatski humanist, pisao latinskim i hrvatskim jezikom, da u djelima potiče otpor protiv Osmanlija i da je *Judita* pisana hrvatskim jezikom 1501. godine. Podatci o Maruliću zastupljeni su unutar *Hrvatske u doba Matije Korvina i dinastije Jagelović* gdje se govori

⁵⁴ Usp. Ante Birin – Tomislav Šarlija, *Hrvatska i svijet od V. do početka XVIII. stoljeća, udžbenik povijesti za II. razred gimnazije*, Alfa, 2003., str. 170.

⁵⁵ Usp. isti, *Povijest 2, udžbenik za 2. razred gimnazije*, Alfa – Školska knjiga, 2009., str. 226.

o odnosu europskih država prema osmanlijskoj opasnosti i iznosi podatak o Marulićevu obraćanju papi Hadrijanu kojemu je predložio zajedničku obranu Europe od osmanlijskih prodora te *Hrvatskog gospodarstva i kulture u razvijenome i kasnom srednjem vijeku* gdje se govori o humanizmu i renesansi u dalmatinskim gradovima, sadrži i slikovni prikaz stranice iz Judite.⁵⁶

I u idućim, novim udžbenicima, u kojima je Zdenko Samaržija suautor s Denisom Detlingom, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti za 2. razred gimnazije* iz 2008.⁵⁷ i *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije* iz 2014.⁵⁸, Marulić je isto tako predstavljen, a Judita dobiva naziv najvažnijega djela na hrvatskome jeziku te označuje početak renesansnih književnih strujanja u Hrvata, dok drugih sadržajnih promjena nema.

Udžbenik autora Damira Bulata, Šime Labora i Miroslava Šašića, *Povijest 2, udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*, iz 2009. godine, izdavača Profil, donosi prikaz Marka Marulića unutar *Kulture hrvatskog srednjovjekovlja*, govoreći o humanizmu i renesansi u Hrvatskoj. Početak hrvatske književnosti u znaku je ovoga splitskog književnika koji se ubraja među prve europske humaniste i nosi naziv otac hrvatske književnosti. Osim na hrvatskome, pisao je na latinskome i talijanskome jeziku. Spjev *Judita* predstavljen je kao najznačajnije Marulićevo djelo napisano na hrvatskome jeziku, uz prilog naslovne stranice u knjizi.⁵⁹

I udžbenik autora Hrvoja Gračanina, Hrvoja Petrića i Gordana Ravančića, *Povijest 2: udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, iz 2014. godine, izdavačke kuće Meridijani, donosi temeljne podatke o Maruliću. Oni su zastupljeni unutar *Kulture Hrvata (XII.-XVI. st.)* gdje se ističe kako se Marulić pisanom riječi borio protiv osmanskih napada pišući govore protiv Turaka te unutar *Humanizma i renesanse* gdje je Marulić, otac hrvatske književnosti, predstavljen *Juditom*, pisanom hrvatskom čakavštinom kojom je dostigao najviši umjetnički domet. U *Juditi* je hrabrio i poticao stanovnike Splita u borbi protiv Osman-

⁵⁶ Usp. Z. Samaržija, *Povijest 2, udžbenik za drugi razred gimnazije*, korišteno II. izdanje iz 2006., str. 157, 165.

⁵⁷ Usp. D. Detling – Z. Samaržija, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti za 2. razred gimnazije*, korišteno II. izdanje iz 2009., str. 168, 175-176.

⁵⁸ Usp. isti, *Koraci kroz vrijeme 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije*, korišteno III. izdanje iz 2016., str. 142, 149.

⁵⁹ Usp. Damir Bulat – Šime Labor – Miroslav Šašić, *Povijest 2, udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*, Profil, 2009., str. 178.

lija. Svojim se latinskim djelima ubraja među najvažnije europske humaniste, a od moralno-teoloških Marulićevih djela pisanih latinskim jezikom autori ističu *Evangelistar* i *Instituciju*. Dan je i slikovni prikaz *Judite*.⁶⁰

2.2. Novi udžbenici povijesti od 2020. godine

Godine 2019. donesena je odluka o donošenju kurikula za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Novi predmetni kurikulum Povijesti za drugi razred gimnazije primjenjuje se od školske 2020./2021. godine. Obuhvaća povijest srednjega i ranoga novog vijeka i organiziran je u pet domena: društvo, ekonomija, znanost i tehnologija, politika te filozofsko-religijsko-kulturno područje.⁶¹ Stupanjem na snagu novoga kurikula u nastavu se uvode novi udžbenici.

U udžbeniku nakladnika Školske knjige ranijih autora Denisa Detlinga i Zdenka Samaržije, kojima se pridružuje Ivan Peklić, *Tragovi 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije*, Marulić se javlja unutar dvije jedinice. U *Umjetnost i kulturu te znanstvena i tehnološka dostignuća srednjega vijeka u Europi i Hrvatskoj* Marulić je, unutar konteksta svjetovne književnosti u najrazvijenijim dalmatinskim gradovima, zastupljen svojim epskim spjevom *Judita*, najvažnijim djelom na hrvatskome jeziku, završenim 1501. godine, koje označava početak renesansnih strujanja u Hrvata i zbog kojega je nazvan ocem hrvatske književnosti. Unutar *Znanstvenih i tehnoloških dostignuća ranoga novoga vijeka u Europi i Hrvatskoj* govori se o doprinosu Marulića kao i ostalih Hrvata renesansnoj književnosti, koji su stvarali svoja književna djela pišući o tešku stanju Hrvata pod Osmanlijama kao i o općim i religijskim temama. Marulić, koji je pisao latinskim i hrvatskim jezikom i svojim djelima poticao borbu protiv Osmanlija, dalje je predstavljen istim podacima koji su izneseni u prethodno navedenoj jedinici. Prikazana je i naslovnica *Judite*.⁶²

⁶⁰ Usp. Hrvoje Gračanin – Hrvoje Petrić – Gordan Ravančić, *Povijest 2: udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, Meridijani, 2014., str. 148, 165. Meridijani su objavili 2003. udžbenik *Povijest 2: udžbenik iz povijesti za 2. razred gimnazije*, autora Hrvoja Petrića i Gordana Ravančića.

⁶¹ *Narodne novine*, NN 27/2019., Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj.

⁶² Usp. Denis Detling – Ivan Peklić – Zdenko Samaržija, *Tragovi 2, udžbenik povijesti u drugom razredu gimnazije*, Školska knjiga, 2020., str. 146, 226.

Udžbenik izdavačke kuće Meridijani ranijih autora Hrvoja Gračanina i Hrvoja Petrića te novoga autora Mladena Tomorada, *Svijet prije nas, Povijest 2*, prikazuje Marulića unutar *Umjetnosti i kulture srednjega vijeka na tlu Hrvatske i u Europi* kroz tematikom posebno oblikovanu književnu vrstu, a riječ je o govorima protiv Turaka, protiv kojih je pisao i Marko Marulić. Unutar *Početak novih gledanja na život i svijet: humanizam i renesansa. Održi u umjetnosti* Marulić je prikazan kao otac hrvatske književnosti koji je pisao hrvatskim i latinskim jezikom. Djelo *Judita*, napisano 1501. godine na hrvatskoj čakavštini, predstavlja njegov najviši umjetnički domet, a u njemu je hrabrio i poticao stanovnike Splita u borbi protiv Osmanlija. Predstavljena su i moralno-teološka Marulićeva djela, *Evangelistar* i *Institucija*, a svojim latinskim djelima ubraja se među najvažnije europske humaniste. Dan je i slikovni prikaz djela *Judita*.⁶³

U udžbeniku *Zašto je povijest važna? 2, udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*, izdavača Profil Klett, autora Martine Glučine, Vedrana Ristića i Valerije Turk – Presečki, Marulić se spominje jedino u kontekstu sukoba Hrvata i Osmanlija. On je, kao i mnogi humanisti, koristio svoj ugled kako bi pokušao priskrbiti pomoć od susjednih država i pape za obranu koja se uglavnom organizirala bez pomoći krune. Ne spominje se u kontekstu književnosti.⁶⁴

Od novih udžbenika povijesti koji su danas u upotrebi u školama onaj koji nema podatke o Maruliću udžbenik je izdavačke kuće Alfa, *Povijest 2, udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*, autora Ante Birina, Tomislava Galovića, Tihane Magaš i Tomislava Šarlije.⁶⁵

Zaključak

Marko Marulić zastupljen je u udžbenicima povijesti od sredine pedesetih godina 20. stoljeća kada se javlja u udžbeniku opće povijesti za više razrede gimnazije iz 1954. godine. Dalje se javlja i u udžbeniku nacionalne povijesti za više razrede gimnazije iz 1960. godine kao i u novoj seriji udžbenika za više razrede gimnazije od školske 1961/1962. godine, u kojima se više nisu odvajale opća

⁶³ Usp. Hrvoja Gračanin – Hrvoja Petrić – Mladen Tomorad, *Svijet prije nas, Povijest 2*, Meridijani, 2020., str. 239, 253.

⁶⁴ Usp. Martina Glučina – Vedran Ristić – Valerija Turk-Presečki, *Zašto je povijest važna? 2, udžbenik povijesti za drugi razred gimnazije*, Profil Klett, 2020., str. 61.

⁶⁵ Usp. Ante Birin i dr., *Povijest 2, udžbenik iz povijesti za drugi razred gimnazije*, Alfa, 2020.

i nacionalna povijest. U udžbenicima povijesti korištenim u nižim razredima gimnazije, koji su postupno izjednačavani s višim razredima osnovne sedmogodišnje i osmogodišnje škole, Marulić nije zastupljen. Uvođenjem novoga tipa srednjoškolskoga usmjerenog obrazovanja, od druge polovine sedamdesetih godina do devedesete godine 20. stoljeća, korišteni udžbenici ne donose podatke o Maruliću. Marulić se ponovo proučava u udžbenicima od 1990. godine. Uspostavom Republike Hrvatske i ponovnim uvođenjem gimnazija uvodi se u udžbenike povijesti kada se koristi i naziv otac hrvatske književnosti koji najbolje opisuje njegov rad. Od tada je Marulić prisutan u udžbeniku povijesti drugoga razreda gimnazije, a od druge polovine devedesetih godina i u svim alternativnim udžbenicima povijesti raznih nakladnika. Podatci o Maruliću opširniji su i bogatiji u udžbenicima izdanim od 1990. godine, a u njima se nalaze nerijetko unutar više različitih cjelina, kao u kulturnoj baštini Hrvata, u razdoblju humanizma i renesanse u Hrvatskoj i Europi, te, u nešto manje udžbenika, i u dijelu u svezi s turskim nadiranjima i otporom protiv Turaka, prikazujući kroz te kontekste sav Marulićev rad i djelovanje. Takav prikaz Marulića nastavlja se i u svim idućim udžbenicima, uglavnom do 2020. godine. Izdvajaju se podatci o njemu koji se postavljaju kao temeljni koje donosi većina udžbenika. Ti se podatci odnose na *Juditu* pisanu hrvatskim jezikom, Marulića kao oca hrvatske književnosti, njegova djela koja potiču otpor protiv Osmanlija i svjesnost o turskoj opasnosti te, u nešto manje udžbenika, Marulićevo pisanje latinskim jezikom. U novim gimnazijskim udžbenicima povijesti od 2020. godine može se primijetiti kako je Marulić u udžbenicima nekih izdavačkih kuća zastupljen s nešto manje informacija ili nije prikazan uopće. S obzirom na to da se ovaj velikan hrvatske i europske povijesti primarno uči u udžbenicima za hrvatski jezik i književnost, može se zaključiti kako je u udžbenicima povijesti vrlo dobro, detaljno i kontinuirano prikazan u kontekstu svoga vremena i djelovanja.